

Agnieszka Biernat-Jarka

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

e-mail: biernat-jarka.agnieszka@wp.pl

STRUKTURA OBSZAROWA GOSPODARSTW I PRODUKTYWNOŚĆ PRACY W POLSKIM ROLNICTWIE NA TLE INNYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ

AREA STRUCTURE OF FARMS AND PRODUCTIVITY OF WORK IN POLISH AGRICULTURE ON THE BACKGROUND OF OTHER COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

DOI: 10.15611/pn.2017.487.02

JEL Classification: Q150, Q180, Q190

Streszczenie: Celem artykułu było przedstawienie struktury obszarowej gospodarstw w Polsce na tle innych państw członkowskich Unii Europejskiej. W opracowaniu pokazano zmiany struktury obszarowej gospodarstw w latach 2010–2013; ze względu na zmiany w metodologii gospodarstw w UE nie zastosowano wcześniejszych porównań. W analizie wykorzystano wskaźnik Giniego pokazujący poziom koncentracji użytków rolnych i liczby gospodarstw w poszczególnych grupach obszarowych. Poza tym przedstawiono wysokość nakładów siły roboczej (AWU na 100 ha UR), a także wydajność pracy w SO/AWU. Wyniki badań pokazały, iż największe nakłady siły roboczej można zauważyć w rolnictwie nowych krajów UE, czyli na Malcie, w Słowenii, na Cyprze, w Rumunii. AWU/100 ha UR wyniósł w 2013 r. w Polsce 13,3, podczas gdy w 28 państwach członkowskich 7,45. Świadczy to o znacznie większym zatrudnieniu w rolnictwie w Polsce niż w innych krajach UE. Średnia wydajność pracy w rolnictwie polskim wyrażona wskaźnikiem SO/AWU wynosiła z kolei ponad 11 tys. euro, co stanowiło trzykrotnie niższą wartość niż w 28 państwach UE (34,8 tys. euro/AWU). W analizach wykorzystano dane Eurostatu obejmujące 28 państw członkowskich UE.

Słowa kluczowe: gospodarstwo, struktura obszarowa, rolnictwo, Polska, Unia Europejska.

Summary: The aim of the paper was to present the area structure of farms in Poland in relation to the other EU Member States. The article shows changes in the structure in the years 2010–2013. Due to changes in the farm methodology in the EU no previous comparisons were made. The analysis used the Gini index showing the level of concentration of agricultural land and the number of farms in particular area groups. Moreover, the amount of labour input (AWU per 100 ha UAA) as well as the SO/AWU performance were presented. The research shows that the largest labour inputs can be observed in agriculture of the EU “new” countries:

Malta, Slovenia, Cyprus and Romania. In 2013 AWU/100 ha of AL amounted to 13.3 in Poland, compared to 7.45 in the EU–28. This demonstrates significantly higher employment in agriculture in Poland than in other countries of the EU. The average productivity of Polish agriculture, expressed by the SO/AWU indicator, exceeded 11 thousand EUR. It was three times lower than in the EU–28 (34.8 thousand EUR). The analyzes were based on the Eurostat data for the EU–28.

Keywords: farm, area structure, agriculture, Poland, European Union.

1. Wstęp

Struktura obszarowa gospodarstw określana jako struktura agrarna jest efektem wielu procesów gospodarczych i historycznych dokonujących się w rolnictwie. *Nowa Encyklopedia Powszechna* pojęcie struktury gospodarstw rolnych definiuje jako klasyfikację gospodarstw w ujęciu przestrzennym według określonego kryterium, najczęściej powierzchni ziemi lub użytków rolnych [*Nowa Encyklopedia Powszechna* 1995]. Charakterystyka obszarowa gospodarstw jest uzupełniana przez kryterium zróżnicowania ich wielkości ekonomicznej [Kłopot 2011]. Ciepielewska pojęcie struktur rolnych określa jako cechy strukturalne samego rolnictwa (w tym strukturę agrarną, czynniki produkcji i system gospodarowania), jak i bezpośredniego jego otoczenia ekonomicznego (w tym handlu i przemysłu rolno-spożywczego) oraz przestrzennego (w ujęciu regionalnym) [Ciepielewska 1999]. Niekorzystna struktura agrarna wpływa na optymalne wykorzystanie czynników produkcji, sytuację ekonomiczną ludności rolniczej, a także konkurencyjność gospodarstw [Biernat-Jarka 2007]. Generalnie niekorzystną strukturę obszarową gospodarstw uważa się za duży problem, który ma wpływ na efektywność gospodarowania w rolnictwie [Klepacki, Żak 2013]. Jest to sytuacja będąca wynikiem wpływu czynników przyrodniczych, tj. glebowych, ukształtowania powierzchni, a także pozaprzyrodniczych, np. politycznych i prawnych (uwarunkowania prawne dotyczące handlu ziemią), ekonomicznych (wpływających na decyzje dotyczące zakupu, dzierżawy czy innej formy zagospodarowania gruntów) czy demograficznych. W ustawodawstwie europejskim podkreśla się fakt, iż polityka strukturalna powinna mieć na celu zmianę warunków gospodarowania w rolnictwie i w jego otoczeniu, poprzez poprawę struktury obszarowej gospodarstw, modernizację przetwórstwa produktów rolnych, a także poprawę infrastruktury technicznej czy doradztwo rolnicze [Jurcewicz, Kozłowska, Tomkiewicz 2004]. Przemiany struktury agrarnej i zmniejszanie się poziomu zatrudnienia w rolnictwie są wynikiem dostosowywania się struktury czynników produkcji do zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Niewątpliwie ważnym czynnikiem zewnętrznym wpływającym na sytuację nowych państw członkowskich, w tym Polski, było wstąpienie do Unii Europejskiej, co nie tylko oznaczało dostosowania instytucjonalne pod względem prawnym i organizacyjnym, lecz także powodowało konieczność

zmian w gospodarstwach rolnych. Sprawą oczywistą stało się podnoszenie konkurencyjności tych jednostek nie tylko na poziomie krajowym, ale i unijnym, i idąc dalej – na poziomie światowym, co wymusza współczesna globalizacja.

Poprawa struktury agrarnej powinna odzwierciedlać nie tylko zwiększenie udziału gruntów zagospodarowanych przez właścicieli, ale także zwiększenie udziału gospodarstw efektywnych ekonomicznie i zapewniających odpowiedni poziom dochodu. Zwiększenie poziomu dochodu jest jednak często związane ze wzrostem przeciętnej powierzchni gospodarstw rolnych, dlatego też instrumenty Wspólnej Polityki Rolnej powinny być ukierunkowane na tę część gospodarstw, które w dalszym ciągu mają możliwość poprawy efektywności ekonomicznej. Trzeba pamiętać, iż część gospodarstw, np. w Polsce, w dalszym ciągu ma znaczenie socjalne, albo są też jednostki będące połączeniem części produkcyjnej i pozarolniczej.

W rolnictwie funkcjonuje duży stopień powolności przemian strukturalnych, który wynika z ograniczonej mobilności siły roboczej, możliwości znalezienia pracy poza rolnictwem, możliwości inwestowania i modernizacji gospodarstwa, oraz wspieranie przekształceń strukturalnych w ramach polityki państwa (UE) [Okuniewski, Runowski 1997]. Dlatego też trzeba pamiętać, iż na proces ten można oddziaływać, wspierając go, jednak należy także pamiętać o wielu uwarunkowaniach, które mogą go faktycznie hamować.

2. Cele i metody badawcze

Celem artykułu jest ocena wielkości czynników produkcji w rolnictwie w poszczególnych krajach członkowskich UE. Autorka odniosła się do czynnika ziemi i pracy w rolnictwie. W pierwszej części opracowania przedstawiono strukturę obszarową gospodarstw rolnych krajów należących do Unii Europejskiej, w drugiej zaś zasoby i wydajność pracy w rolnictwie. W analizach wykorzystano dane statystyczne Eurostatu, co daje możliwość stosowania porównań pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi UE. Od 2010 r., zgodnie z metodologią stosowaną w krajach Unii Europejskiej, została zmieniona definicja gospodarstwa rolnego. Zgodnie z aktualnie obowiązującą definicją gospodarstwo rolne nie obejmuje posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących produkcji rolnej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali. Do gospodarstwa rolnego można zaliczyć gospodarstwo o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych, wtedy gdy posiada działki specjalnej produkcji rolnej albo też produkcję o tzw. znaczącej skali, np. drzew owocowych, krzewów owocowych, warzyw i truskawek gruntowych itd. [*Farm Structure Survey 2012*; Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2015].

Odnosząc się do zróżnicowania struktury obszarowej gospodarstw, autorka przedstawiła bardziej dokładną analizę, nie tylko wskazując na koncentrację użytków rolnych czy liczby gospodarstw w poszczególnych grupach obszarowych, ale

także pokazała istotę tego zróżnicowania. Zastosowany wskaźnik Giniego, pokazujący poziom koncentracji gospodarstw, był podstawą dalszej analizy.

Gospodarstwa (przedsiębiorstwa rolnicze) można charakteryzować za pomocą dwóch grup miar określających ich wielkość, mianowicie według wielkości lub wartości potencjału produkcyjnego (na podstawie czynników produkcji: ziemi, pracy i kapitału) i według siły ekonomicznej [Ziętara 1997]. Poza zróżnicowaniem w strukturze obszarowej gospodarstw autorka odniosła się do wielkości czynnika pracy (AWU) przypadającego na 100 ha UR. Ze względu na duży udział pracy w rolnictwie w niepełnym jej wymiarze oraz sezonowego zatrudnienia pracowników nakłady pracy w rolnictwie zostały przedstawione jako umowne roczne jednostki pracy (AWU). Umowna jednostka pracy jest ekwiwalentem pełnego etatu w gospodarstwie, który wg metodyki Eurostatu wynosi 1800 godzin.

Z kolei wskaźnik oceny wydajności pracy jest silnie determinowany oprócz wielkości produkcji także liczbą pracujących. W analizie przedstawiono wielkość standardowej produkcji (SO) na 1 AWU. Standardowa produkcja (SO) to średnia z 5 lat wartości produkcji określonej działalności roślinnej lub zwierzęcej (pozyskiwana z 1 ha lub od 1 zwierzęcia) w ciągu jednego roku, w przeciętnych dla danego regionu warunkach [Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2015].

3. Ziemia jako szczególna wartość w rolnictwie

Ziemia w rolnictwie stanowi szczególną wartość. Jako czynnik produkcji właściwie umożliwia produkcję rolną, jest darem przyrody. Charakteryzuje się innymi cechami niż pozostałe czynniki produkcji, tj.: niezniszczalnością, w przypadku właściwego użytkowania, niemobilnością [Czyżewski, Henisz-Matuszczak 2006] czy niepowtarzalnością. Dlatego też pamiętając o cechach ziemi, należy wpływać na kwestie struktury obszarowej w umiejętny sposób, przyczyniając się do poprawy warunków gospodarowania.

Analizując średnią powierzchnię gospodarstwa, można stwierdzić, iż jest ona największa w Czechach (133 ha), Wielkiej Brytanii (92,3 ha), Słowacji (80,7 ha), Danii (67,5 ha) czy Luksemburgu (63 ha). Gospodarstwa rolne wymienionych powyżej państw, jak pisze Poczta [2013], to najczęściej wyspecjalizowane jednostki prowadzące monokulturową produkcję przeznaczaną na sprzedaż. Ten aspekt ma zasadnicze przełożenie na pozycję konkurencyjną na rynku. Średnia powierzchnia gospodarstwa była wynikiem zmian historycznych i sytuacji gospodarczej w krajach należących do Unii Europejskiej, a także polityki w ramach WPR-u, wspierającej zmiany strukturalne w rolnictwie. Z kolei w takich państwach jak Czechy, Słowacja, Estonia wysoka średnia powierzchnia była wynikiem dużego udziału funkcjonujących w tych krajach gospodarstw państwowych i spółdzielni, w których w okresie gospodarki rynkowej nastąpiła jedynie zmiana właścicieli.

W Polsce dominujące znaczenie miały i mają indywidualne gospodarstwa o niewielkiej powierzchni, co oczywiście przekłada się na możliwość konkuren-

cji na rynku, a także możliwości angażowania nowoczesnych rozwiązań technologicznych. W ciągu badanego okresu, czyli lat 2010–2013, wzrost przeciętnej powierzchni gospodarstw miał miejsce prawie we wszystkich krajach członkowskich UE. Wyjątkiem były Czechy i Irlandia. Jest to stosunkowo krótki okres porównań, jednak niestety zmiana definicji gospodarstwa rolnego w roku 2010 uniemożliwia zastosowanie pełnych porównań z wcześniejszymi latami. Przeciętna wielkość powierzchni gospodarstwa w 28 krajach UE w 2013 r. stanowiła 16,1 ha, zmiana o 1,8 ha w stosunku do 2010 r. (trzeba tylko pamiętać o braku danych z Chorwacji w roku 2010). Z kolei porównując zmiany liczby gospodarstw w poszczególnych krajach, można zauważyć, iż polegają one na zmniejszeniu liczby gospodarstw prawie we wszystkich krajach, poza Czechami (tam można było zauważyć zmniejszenie średniej powierzchni gospodarstwa rolnego (tab. 1). W Polsce średnia powierzchnia gospodarstwa kształtowała się na poziomie około 10 ha, co w porównaniu z innymi krajami o tej samej szerokości geograficznej i podobnym potencjale produkcyjnym jest niską wartością.

W tabeli 1 przedstawiono liczbę gospodarstw rolnych w wybranych krajach UE, a także średnią powierzchnię gospodarstw rolnych. Przeciętna powierzchnia nie jest jednak wystarczającą miarą pokazującą dywersyfikację badanej cechy, ale może być podstawą jej głębszej analizy.

Tabela 1. Liczba gospodarstw i średnia powierzchnia gospodarstwa w poszczególnych krajach członkowskich w roku 2013

Kraje	Liczba gospodarstw (w tys.)	Średnia powierzchnia gospodarstw w 2013 r. (ha)	Kraje	Liczba gospodarstw (w tys.)	Średnia powierzchnia gospodarstw (w ha)
Austria	140,4	19,4	Luksemburg	2,1	63,0
Belgia	37,8	34,6	Łotwa	81,8	23,0
Bułgaria	254,4	18,3	Malta	9,4	1,2
Chorwacja	157,5	10,0	Niemcy	285,0	58,6
Cypr	35,4	3,1	Polska	1429,0	10,1
Czechy	26,3	133,0	Portugalia	264,4	13,8
Dania	38,8	67,5	Rumunia	3 629,7	3,6
Estonia	19,2	49,9	Słowacja	23,6	80,7
Finlandia	54,4	41,5	Słowenia	72,4	6,7
Francja	472,2	58,7	Szwecja	67,2	45,1
Grecja	709,5	6,8	Węgry	491,3	9,5
Hiszpania	965,0	24,1	Wielka Brytania	185,2	92,3
Holandia	67,5	27,4	Włochy	1 010,3	12,0
Irlandia	139,6	35,5	EU-28	10 841,0	16,1
Litwa	171,8	16,7			

Źródło: dane Eurostatu.

Ważnym wskaźnikiem odzwierciedlającym poziom koncentracji powierzchni użytków rolnych i liczby gospodarstw w poszczególnych grupach obszarowych jest wskaźnik Giniego [Bielecka 2005]. Współczynnik ten przyjmuje wartości od 0 do 1. W przypadku równomiernego podziału wartości cechy współczynnik przybiera wartość 0, zaś w przypadku całkowitej koncentracji wartości u jednej jednostki wynosi 1. Koncentracja słaba występuje przy 0–0,3 wyraźna, widoczna 0,3–0,6, powyżej 0,6 koncentracja silna. Do obliczeń zastosowano wzór:

$$G_x = 1 - \sum_{j=1}^k (c_j - c_{j-1})(u_j - u_{j-1}),$$

gdzie: c_j – to skumulowana część względna obliczona przez podział liczebności skumulowanej przez liczbę wszystkich przypadków n ; u_j – skumulowany udział w sumie wartości zmiennej.

W celu oceny poziomu koncentracji gospodarstw w krajach członkowskich Unii Europejskiej obliczono dwa wskaźniki: wskaźnik Giniego dla liczby i dla powierzchni gospodarstw. Wysokość wskaźnika przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Wskaźnik Giniego dla powierzchni i liczby gospodarstw w poszczególnych grupach obszarowych w krajach UE

Państwa Unii Europejskiej	Wskaźnik Giniego dla powierzchni gospodarstw w roku 2013	Wskaźnik Giniego dla liczby gospodarstw w roku 2013
1	2	3
Austria	0,28	0,39
Belgia	0,34	0,27
Bułgaria	0,64	0,70
Chorwacja	0,27	0,64
Cypr	0,17	0,74
Czechy	0,71	0,22
Dania	0,59	0,28
Estonia	0,58	0,35
Finlandia	0,34	0,32
Francja	0,57	0,07
Grecja	0,26	0,68
Hiszpania	0,43	0,46
Holandia	0,34	0,26
Irlandia	0,34	0,40
Litwa	0,33	0,53
Luksemburg	0,55	0,13
Łotwa	0,43	0,46
Malta	0,71	0,79
Niemcy	0,51	0,27
Polska	0,24	0,57

Tabela 2, cd.

1	2	3
Portugalia	0,41	0,63
Rumunia	0,45	0,76
Słowacja	0,71	0,51
Słowenia	0,39	0,62
Szwecja	0,47	0,29
Węgry	0,48	0,70
Wielka Brytania	0,64	0,19
Włochy	0,15	0,56

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z Eurostatu.

Jeśli wziąć pod uwagę koncentrację liczby gospodarstw, najwyższy poziom wskaźnika występował głównie w nowych państwach członkowskich, tj. na Malcie (0,79), w Rumunii (0,76), na Cyprze (0,74) w Bułgarii (0,70), na Węgrzech (0,70) w Chorwacji (0,64), i w tzw. starych krajach członkowskich: w Grecji (0,68) i Portugalii (0,63). Malta, Cypr czy Rumunia to przykłady krajów o bardzo małej średniej powierzchni gospodarstwa (od 1,2 do 3,6), a tym samym o bardzo dużej koncentracji gospodarstw małych do 5 ha powierzchni, np. w Rumunii takich gospodarstw było 92% z ogólnej ich liczby, w Bułgarii 87% czy na Węgrzech 85%. W Polsce wskaźnik Giniego dla liczby gospodarstw wynosił 0,57 i w tym przypadku poziom koncentracji dotyczył małych obszarowo gospodarstw, do 5 ha, które stanowiły 54%.

Wskaźnikiem, który jeszcze lepiej pokazuje potencjał rolnictwa, jest koncentracja gospodarstw ze względu na powierzchnię użytków rolnych. Autorka odniosła się w głównym stopniu do krajów o największej powierzchni UR, czyli Francji – 27 mln ha, Hiszpanii – 23,3 mln ha, Wielkiej Brytanii – 17 mln ha, Niemiec – 16,7 mln ha i Polski – 14,4 mln ha.

We Francji wysoki poziom wskaźnika, mówiący o dużej polaryzacji pod kątem powierzchni użytków rolnych, jest spowodowany dużą ich koncentracją w gospodarstwach powyżej 100 ha. We Francji takich gospodarstw jest 62%, Hiszpanii 56%, Wielkiej Brytanii 75%, Niemczech 57%, a w Polsce jedynie 21% UR skoncentrowanych jest w gospodarstwach powyżej 100 ha.

4. Nakłady pracy w rolnictwie

Struktura obszarowa gospodarstw jest często podstawą głębszej analizy pokazującej wielkość czynników produkcji przypadających na jednostkę powierzchni. Jednym z nich jest wielkość AWU na 100 ha UR. Nakłady pracy wg metodyki Eurostatu dotyczą umownych jednostek pracy, a więc są ekwiwalentem pełnego etatu w gospodarstwie, który wynosi 1800 godzin.

Liczba AWU w rolnictwie polskim w 2013 r. wynosiła ponad 1429 tys. Spośród wszystkich krajów Unii Europejskiej największe nakłady siły roboczej można zauważyć w rolnictwie rumuńskim (1552,6 tys. AWU) i polskim (1918,6 tys.). Ważnym wskaźnikiem jest wielkość AWU w przeliczeniu na 100 ha UR. W 2013 r. w Polsce wskaźnik ten dla gospodarstw rolnych wyniósł średnio 13,31, podczas gdy w 28 krajach UE w 2013 r. wskaźnik ten wynosił 7,48. Z pozostałych krajów najniższy wskaźnik AWU/100 ha UR w 2013 r. był w Wielkiej Brytanii (1,61), Słowacji (2,66), we Francji (2,61), Finlandii (2,55), Czechach (3,01), Estonii (2,31). Z kolei najwyższe nakłady pracy AWU/100 ha UR można zauważyć, poza Maltą i Cyprzem, w Słowenii (16,98), Polsce (13,31), Rumunii (11,89). Duże nakłady pracy w gospodarstwach są związane przede wszystkim z przezatrudnieniem w tych jednostkach, co ma niekorzystny wpływ na poziom wydajności zasobów pracy w rolnictwie.

Tabela 3. Nakłady pracy w rolnictwie krajów Unii Europejskiej w roku 2013

Kraje	AWU (tys.)	AWU/100 ha	Kraje	AWU (tys.)	AWU/100 ha
Austria	111,2	4,08	Luksemburg	3,5	2,67
Belgia	56,7	4,34	Łotwa	82,1	4,37
Bułgaria	320,2	6,88	Malta	4,5	41,28
Chorwacja	175,1	11,14	Niemcy	522,7	3,13
Cypr	16,6	15,19	Polska	1 918,6	13,31
Czechy	105,1	3,01	Portugalia	323,5	8,88
Dania	54,5	2,08	Rumunia	1 552,6	11,89
Estonia	22,1	2,31	Słowacja	50,6	2,66
Finlandia	57,6	2,55	Słowenia	82,5	16,98
Francja	724,7	2,61	Szwecja	59,3	1,96
Grecja	463,9	9,55	Węgry	433,7	9,31
Hiszpania	813,6	3,49	Wielka Brytania	275,4	1,61
Holandia	153,3	8,30	Włochy	816,9	6,75
Irlandia	163,7	3,30	EU-28	10 841,0	7,45
Litwa	144,8	5,06			

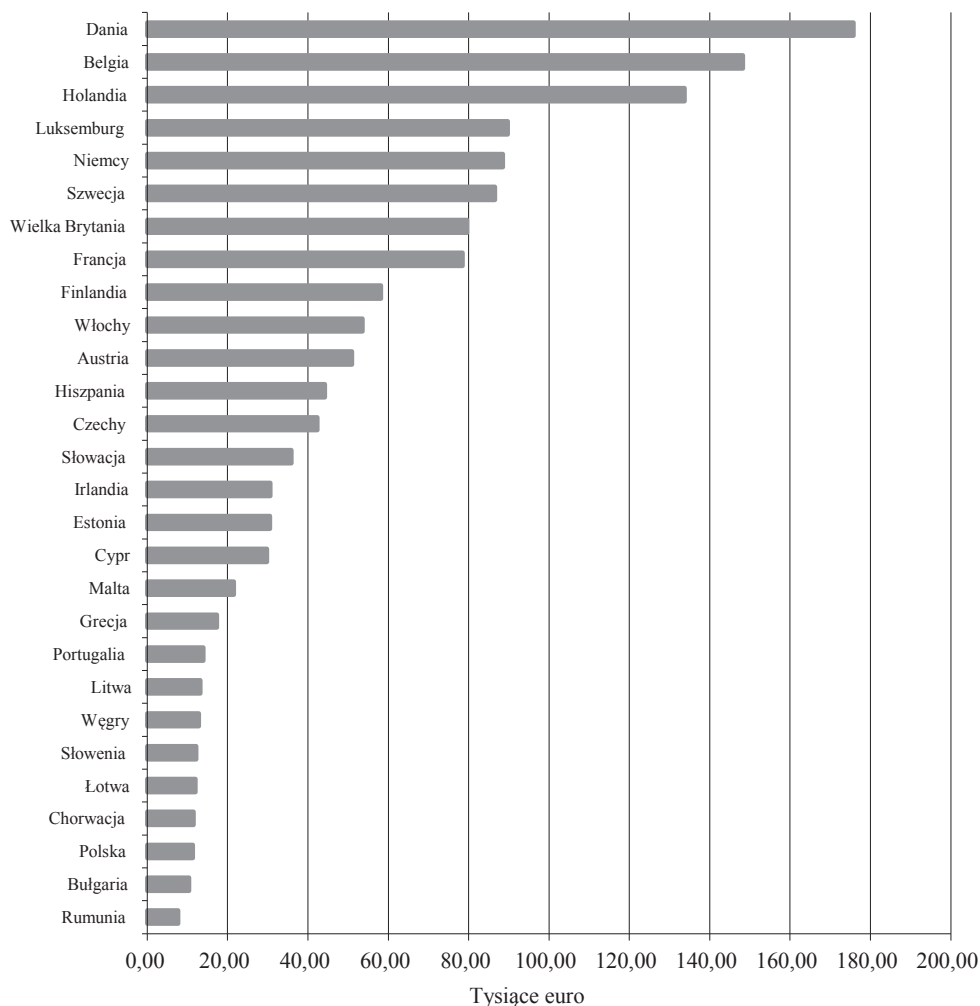
Źródło: obliczenia własne na podstawie Eurostatu.

Analizując dane dotyczące wysokości nakładów w AWU/100 ha UR, a także średnią powierzchnię gospodarstwa, można stwierdzić, iż im większa średnia powierzchnia, tym mniejsze zaangażowanie zasobów pracy. Z kolei często w gospodarstwach najmniejszych prowadzone są bardziej pracochłonne kierunki produkcji, co przekłada się na wielkość zatrudnienia.

5. Produktywność pracy

Poziom wydajności pracy determinowany jest wielkością produkcji, a także liczbą pracujących. W Polsce w roku 2013 średnia wydajność pracy w SO/AWU wynosiła

ponad 11 tys. euro, co stanowiło trzykrotnie niższą wartość niż w 28 państwach UE (34,8 tys. euro). Zróżnicowanie poziomu wydajności w poszczególnych krajach członkowskich jest bardzo duże i najwyższa wysokość tego wskaźnika występuje w starych krajach członkowskich. Np. najwyższa wydajność pracy, liczona w SO/AWU, w 2013 r. była w Danii, Belgii i Holandii (od ponad 175 tys. euro do 133 tys. euro) (por. rys. 1). Nowe kraje członkowskie, które wstąpiły do UE w roku 2004, miały o wiele niższy poziom wydajności pracy, np. w Rumunii 7,7 tys. euro czy Bułgarii 10 tys. euro.

Rys. 1. Produktywność pracy w rolnictwie w SO/AWU

Źródło: opracowanie własne na podstawie Eurostatu.

Warto podkreślić, iż w krajach o tej samej szerokości geograficznej co Polska i dużym potencjale rolnictwa (Francja, Niemcy) wydajność pracy jest zdecydowanie wyższa. Niska wydajność w rolnictwie polskim jest między innymi efektem niekorzystnej struktury obszarowej, poza tym zwłaszcza w gospodarstwach dużych także poziomu technicznego uzbrojenia zatrudnionych.

6. Podsumowanie

Podsumowując należy stwierdzić, iż w krajach Unii Europejskiej widoczne są duże różnice w strukturze obszarowej gospodarstw rolnych. Analizując średnią powierzchnię gospodarstwa, można stwierdzić, iż przeciętnie największa powierzchnia gospodarstwa występuje w Czechach, Wielkiej Brytanii czy na Słowacji. Z kolei porównując zmiany liczby gospodarstw w poszczególnych krajach, można zauważyć, iż polegają one generalnie na zmniejszeniu liczby gospodarstw prawie we wszystkich krajach, poza Czechami. Analiza zaangażowania zasobów siły roboczej wyrażonej w AWU/100 ha UR pokazuje istotne różnice. W 2013 r. w Polsce wskaźnik ten wyniósł w rolnictwie 13,3, podczas gdy w 28 krajach UE w 2013 r. wynosił 7,45. Świadczy to o znacznie większym zaangażowaniu siły roboczej w Polsce niż w większości innych krajów UE. Poza tym wydajność pracy wyrażona w SO na AWU średnio w krajach UE jest trzykrotnie wyższa niż w Polsce.

Literatura

- Bielecka A., 2005, *Statystyka w biznesie i ekonomii. Teoria i praktyka*, Wyd. Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Warszawa.
- Biernat-Jarka A., 2007, *Zasoby ziemi i struktura agrarna w UE*, [w:] *Ekonomiczno-społeczne problemy rozwoju zrównoważonego*, tom I, red. A. Mickiewicz, Wyd. AR w Szczecinie, s. 34–39.
- Ciepielewska M., 1999, *Narodowe polityki strukturalne państw członkowskich Wspólnoty Europejskiej a Wspólna Polityka Rolna i zmiany w strukturze agrarnej*, Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu, CCCVIII, Rolnictwo, tom 53, nr 2, red. S. Paszowski, Poznań, s. 8.
- Czyżewski A., Hennisz-Matuszczak A., 2006, *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze struktur wytwórczych i regulatorów rynków rolnych*, Wyd. AE w Poznaniu, Poznań, s. 25.
- Farm Structure Survey 2012, Survey on agricultural production methods 2010, National Methodological report*, Warsaw, March, s. 4–20,
- http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/agricultural/2012/index_en.htm (15.04.2017).
- Jurcewicz A., Kozłowska B., Tomkiewicz E., 2004, *Wspólna Polityka Rolna, zagadnienia prawne*, LexisNexis, Warszawa.
- Klepaczek B., Żak A., 2013, *Przemiany agrarne na terenach polskich przed i po integracji z Unią Europejską*, Journal of Agribusiness and Rural Development, nr 4(30), Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, s. 1–17.
- Kłopot S., 2011, *Struktura agrarna indywidualnego rolnictwa w latach 1945–2010*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin – Polonia, Sectio I, vol. XXXVI, no. 2, s. 109.
- Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, 1995, Warszawa.

- Okuniewski J., Runowski H., 1997, *Ograniczenia i możliwości zmian strukturalnych w rolnictwie i na wsi w Polsce (próba syntezy)*, [w:] *Przemiany w strukturze agrarnej i zatrudnieniu rolniczym do końca XX wieku*, red. H. Runowski, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 185–186.
- Poczta W., 2013, *Gospodarstwa rolne w Polsce na tle gospodarstw Unii Europejskiej – wpływ WPR. Powszechny spis rolny 2010*, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa, 2015, GUS, Warszawa, s. 107.
- Rynek ziemi rolniczej, stan i perspektywy*, 2015, IERiGŻ, Warszawa.
- Ziętara W., 1997, *Organizacyjne i ekonomiczne miary wielkości gospodarstw rolniczych*, [w:] *Przemiany w strukturze agrarnej i zatrudnieniu rolniczym do końca XX wieku*, red. H. Runowski, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 75.